

Gondolatok egy tanulmánygyűjtemény ürügyén

A „Tanulmányok Csongrád megye történetéből”
újabb kötete

Alig egy esztendeje, 1978 elején megjelent, a tudománypolitika időszerű feladataival foglalkozó minisztertanácsi határozatban a következő utasítást olvashatjuk: a tudományos élet irányító szervei ösztönözzék a kutatókat arra is, hogy a társadalmi jelenségek, folyamatok és összefüggések elemzése során elmélyültebben kutassák a történelmi múltat, s hatékonyabban segítsék a nemzeti hagyományok és kultúra feltárását, s értékelését célzó munkálatoikat. A *Parkas József* megyei levéltár-igazgató szerkesztésében most megjelent tanulmánykötet arról tanúskodik, megfogadták a kormányzati intelmet. Visszalép a múlt századba, s mind az őt tanulmányában innen meríti témáját. Előljáróban jegyezzük ide fel a tanulmányok szerzőit és címeit: *Grál Endre* — *Szabó Ferenc*: Adatok a szegedi Grünnyomda történetéhez (1811—1847). *Oltvai Ferenc*: A Csanád vármegyei telepesei községek igazgatása a XIX. század első felében. *Molnár László*: Csongrád vármegye közigazgatási szervezetének átalakulása 1848—1871. *Rusztó József*: Az országgyűlési népképviselő kezdetei Csanád vármegyében 1848—1875. *Papp János*: Bakay Nándor indulása és politikai pályája — a végző kudarcig. A kötet értékelésénél nem szabad megfeledkeznünk a tanulmányok gondos lektorairól sem.

Magyei levéltárunk egy évvel ezelőtt jelentkezett hasonló című kiadványának első kötetével. E kötet is több értékes tanulmányt tartalmazott. Az új kötet javára írandó, hogy egy fáradságosabb kutatómunkát igénylő évszázadba lép vissza, így szükségesszerűen a hangvétel megváltozott. Az új kötet javára írandó, hogy egy fáradságosabb kutatómunkát igénylő évszázadba lép vissza, így szükségesszerűen a hangvétel megváltozott. Az új kötet javára írandó, hogy egy fáradságosabb kutatómunkát igénylő évszázadba lép vissza, így szükségesszerűen a hangvétel megváltozott.

gatása megvalósít”, azt mégis el kell ismernünk, hogy a közigazgatás közreműködése nélkül számos kormányzati törekvés nem valósulhat meg, s múltunk történelmének alakításánál a kor közigazgatási szerveire jelentős feladat és felelősség hárult. A Grünnyomdával foglalkozó színvonalas tanulmány mellékleteivel értékes új adatokkal járul hozzá városunk nyomdászattörténetének megírásához. Hisszük, hogy a szerzőpár a téma feldolgozását folytatja. Oltvai Ferenc gazdag forrásanyagra támaszkodó tanulmánya bemutatja, hogy az úrbéres jobbágysággal ellentétben miként alakult a telepesei községek igazgatása. Értékes anyagot nyújt a magyar történelem kutatóinak annak bemutatásával, miként igyekezett a parasztság meglátatni a földesúrtól való függés köteleit, s ennek során jóval az 1871-es községi törvény előtt saját helyi ügyeinek igazgatásában miként kísérelt meg önmagára számára nagyobb befolyást biztosítani. Molnár László az 1870-es önkormányzati törvényt megelőző tízezerhárom esztendő vármegyei igazgatását mutatja be, így az önkényuralom közigazgatási tevékenységét is. Igaz, hogy az önkényuralom közigazgatása — a szerző megállapítását idézve — 1852 után „megmerevedett”. Erdemes azonban e korszak kutatását folytatni, s bizonyára talál olyan újabb adatokat, melyek részben az általános, részben a szakigazgatás területén feljegyzésre érdemesek. Rusztó József — Oltvaihoz hasonlóan — ugyancsak uralkodik a gazdag levéltári anyag felett. Tanulmánya társadalomrajz is tehát a konzervatív jogtörténetek módszerét túllepve, korszerű szemlélettel, átfogó tudományos igénygel, s igényességgel vizsgálja e korszak egyik legjelentősebb közjogi tevékenységét. Végül ami Papp János tanulmányát illeti: hasznos ismereteket nyújt nemcsak azoknak, akik Bakay Nándorról — esetleg naponta elmenve a róla elnevezett utcán — csak annyit tudnak, hogy költőváros volt, de azoknak is, akik éppen ezekben a ho-

napokban kezdtek neki nagyobb lendülettel városunk történetének megírásához. A szerzőt arra biztatjuk, folytassa a téma kutatását, vegye igénybe az országgyűlési naplókat is, ahol megtalálja Bakay parlamenti megnyilatkozásait.

Végezetül néhány gondolatot fektetünk papírra, ami rangos és értékes munka olvasása közben jutott eszembe:

Az újabb történeti munkák sajnálatos módon nem mindenkor alkalmazzák a lábjegyzetes megoldást, megelégszenek a forrásmunkák felsorolásával. Ezzel a módszerrel a megírt munkák hitelüket veszítik, ténymegállapításai kinyilatkoztatássá válhatnak, s a továbbkutatók számára kevés segítséget nyújtanak.

Örvendetes, hogy a megyében, elsősorban Szegeden számos helyen folyik helytörténeti kutatás. A legtöbb esetben egymástól függetlenül. Indokolt lenne a helytörténeti kutatók és kutatócsoportok egybefogása. E munka

szervezeti összefogására a Szegedi Akadémiai Bizottság látszik a legalkalmasabbnak.

Az ismertetett tanulmánygyűjtemény szerzői a középkor és az időszerű korúakhoz tartoznak. Tudós kutatóvá nem születik valaki, hanem szellemi adottságok és felkészültség birtokában szorgos munkával válik azzá. Miért is említettem ezt? A megyei levéltár — vagy akár pl. a mako városi levéltár — anyaga a korábbi évszázadok kutatásához is igen értékes dokumentumokat őriz. Évtizedekre munkalehetőséget biztosít egy lényegesen nagyobb létszámú kutatógárdának. De van-e kialakulóban olyan utánpótlás, amelyik a 19. századot megelőző korszak latin és — ráadásul gót betűs — német nyelvű forrásmunkáit meg tudja majd fejteni? Sajnos, a latin nyelvet kutatási szinten ismerő fiatal utánpótlás alig van, s még kevesebb olyan fiatal történész és jogtörténész, aki ismeri a gót betűket. Ne következzék be az az időszak, amelyben a magyar múlt latin és német nyelvű forrásmunkái holt anyaggá, muzeális értékeké válnak. A megyei levéltár rangos, a Szegedi Nyomda gondos munkáját is dicsőítő kiadvány adjon buzdítást azoknak a fiataloknak, akik majd szívesen veszik át tőlünk a stafétabotot. Erre a munkára azonban fel is kell készülni. No és azokat, akik ezt megtették, és erről tanúbizonyságot adtak, városunkban és városunknak meg is kell tartani.

Hencz Aurél

A napenergia hasznosítása

A Nap energiájának hasznosítására napelemek gyártási technológiáját dolgozta ki a Villamosipari Kutató Intézet. Az elemek már a gyakorlatban is sikerrel vizsgáltak: villamos áramot alakítják át a Nap fényenergiáját. Most a gyártmány továbbfejlesztésére és szabadalmaztatására dolgoznak a kutatók.

Az intézet az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság megbízásából 1972 óta foglalkozik a napenergia hasznosításával. Az első elemeket szilícium felvezetéből alakították ki. A napelemeket két területen: villamos energia termelésére, valamint fényérzékelők kialakítására hasznosítják. Néhány helyen már sikeresen használják a magyar gyártmányú napelemeket. A vízügyi hatóságok dunántúli hírközlő rendszerében például az átvíztörő-erősítő állomás tetején helyezték el egy hat

négyszáz méter területű napelemet, amely kétszáz watt teljesítményű áramot termel. Szó van róla, hogy kikötők éjjeli megvilágításánál is felhasználják a napelemeket. Elsőként — kísérleti jelleggel — a Velencei-tó valamely kikötőjében kerülhet erre sor. Ilyen napelemes tápegységeket kívánnak alkalmazni a hajók biztonságos közlekedését segítő bójáknál is.

A napenergia szélesebb körű gyakorlati alkalmazásának kutatásában kibontakozóban van a KGST-országok műszaki-tudományos együttműködése. Ennek keretében a magyar kutatók a szilícium alapú napelemek gazdaságos előállításának vizsgálatait végzik. Bulgária kadmiump-szulfiddal folytatja ugyanezt a kutatást. A Szovjetunió a fénykoncentrátorok, Csehszlovákia pedig az olcsóbb alapanyag előállításán dolgozik.

Tér és térkép

A szegedi Dóm tér építészeti értékeit elég sokan kétségbe vonták, mi azonosban nem mondhatunk mást, csak azt, hogy ennél szebb Dóm térünk nem volt, és fölfelethető nem is lesz. Erre kell vigyáznunk, mert nekünk is jó, ha ép és szép, ha az idegennek jó. A szabadtéri színházba is szebben ülnek be az emberek, ha ezt a teret mindig szépségnek látják. Vannak az évek hetei, hónapjai, amikor ország-világ előtt ez a tér: Szeged.

Aki védeni szeretné városát, ezt a teret is félti. Oda tesznek és ott felejtnek valamit, ami nem oda való, ki tudja, hányan emelnek szót ellene? Volt aki védni szeretné városát, ezt a teret is félti. Oda tesznek és ott felejtnek valamit, ami nem oda való, ki tudja, hányan emelnek szót ellene? Volt aki védni szeretné városát, ezt a teret is félti. Oda tesznek és ott felejtnek valamit, ami nem oda való, ki tudja, hányan emelnek szót ellene?

Jön az idegen, egyedül vagy csoportosan, eltele áhítattal. Azt várja, hogy kinyílik előtte Szeged, hogy átjárja a város sokat emlegetett hangulata, és kapkodhatja a lábát, mert a futkározó legények őt is kergetik. Mindenre el volt készülve, de erre nem. Azt mondja az egyik fölshóla, megkoszorúzták a szőregi csata emlékoszlopát dél-élt, focival rugdalták meg délután. Aki nézi, kegyelet-sértést lát benne, aki a labdát rúgja, akadályt. Ezt az ellentmondást föloldani másként nem lehet, az emlékoszlopot árrebb vinni nem tudjuk, az egész teret sem tolhatjuk odébb, a labdával kellene elballagni két sarokkal messzebb, ahol avatott tere van játéknak, sportnak.

Azt mondja valaki, ne csak az idegenre gondoljunk, hanem magunkra is. A városlakó is szeretne ki-

ülni oda, ahol hozzáértő emberek keze alkotta meg a teret, és labda elől futkosni neki sincsen kedve. Eszébe sem jutna, hogy „steril” várost csináljunk, hogy irtsunk ki onnan mindent, ami a normális élet-hez tartozik. Az egyetem sívár lenne egyetemisták nélkül, sőt az is baj lenne, ha a fiatalok városképi szempontok miatt elkezdene csöndesen emésztő öregurat játszani. Maradjon jó sokáig fiatal, aki maradhat, de ez a tér gyűjtő-pontja városunknak, a főcira, a kísérő üvöltésre valójában nem is alkalmas. Szűk, lépcsős a labda sem gurul, ott a csobogó kutacska, az is akadály. Legjobb lenne lemondani róla.

A térkép viszont a tér falán van. Először csak egy volt, aztán lett kettő. A Dóm tér bejárata fölött elrepedhetett egy cső, végigcsorgott a víz a bolt-hajtáson, aztán az árka-dok lábán. Nem kell belevésni, hogy a víz itt volt ekkor és ekkor, mert nyomak szakemberek szerint is eltüntethetetlen: kiverte a salétrom a téglát. Eötvös Loránd, a fizika fejedelme feje fölött hasadt meg a második cső, rajzolva a második térképet tetőtől talpig, megint maradandót alkotva. Idestova ötven esztendője szolgál az egyetemi épületek vívezetéke, a községes járókelő arra következtet, az öreg cső máshol is lehet. Azt hal-lottam, az orvosegyetem hozzalátott a tervszerű föl-újításhoz, ha kicsit vár a cső, később nem lesz baj. Többféle érdekelttség öleli körül a teret, meg kellene előzniük látványbeli érték-csökkenését. Bármint mondanak is a vitatkozók, nekünk csak ez az egy Dóm térünk van, és ezt szeret-nénk a nyári színházzal együtt sok ezer embernek megmutatni minden esztendőben. Mivel a miénk, nekünk kell vigyáznunk rá.

Horváth Dezső

Zelei Miklós:

A kezdet

Egy életút dokumentumai

6. Mégis visszakérültem. Az igazgatót, Fekete elvtársat meg jól lehordták miattam, nem is nagyon kedvelt ez. Után Adott egy pofont is, mert röplabdameccsen nem néztem meg, hová adom a labdát. De nem sokáig volt igazgató. 1950 végén már Fehér László ült a helyén. Abban az időben léptem be a Magyar Szabadságharcos Szövetségbe. Néha olyan méltóságteljesen álltam díszőrségben, mintha az egész világot rám bízta volna.

Nagyon odavoltam a szervezeti életért. Mindenrová virágzó kedvvel, énekelve mentünk. Igyekeztem mindent jól elvégezni. A szobafestő szakmában elméletből is, gyakorlatból is kitűnő voltam. Mindenki megszeretett, és ez megduplázta a tanulási kedvemet.

Igaz, egyébként nagyon buta voltam. Nem tudtam beosztani a pénzt, nem ismertem filmeket, könyveket. Még az udvarlásban is irányításra szorultam. De abban az időben ebben még nem nyújtottak akkora segítséget, mint mostanában. Nem volt kitől megkérdezni semmit.

Sétáltam párszor Tóth Arankával. Egyszer meg is hívott magukhoz, de nem nagy szeretettel fogadtak, és én többet nem is mentem. Legközelebb én hívtam meg Ilonkát moziba. Hogy megmutassam, milyen gavallér vagyok, az erkélypáholyba vettem jegyet neki, gavallérnak meg a földszint első sorába.

Hamarabb szabadultam fel, mint vártam. Kellott a szakember, a melós, az első év végén már szakmunkásvizsgát lehetett tenni. Sikertől. Kaptam két hét jutalomnyaralást Nagymarosra. Soha életemben nem voltam még üdülőn, kíváncsi voltam, milyen lehet az? Irány Nagymaros!

Összecsomagoltam, vettem egy csomag Terv cigarettát, s füstölve pöfeszkedtem a vonatablakban, mert a jegyet is ingyen adták, de a kalauz majdnem megbüntettet, mert

azt már nem figyeltem meg, hogy nemdohányzó kocsiba szálltam. Vigan füstöltem, amikor bejött. Meg akart büntetni, de aztán mondtam neki, hogy üdülőni megyek. Elengetett. Megtanultam úszni.

Irigyeltem a hajók nyomdokvizén végigheverő társaimat, olyan szépen ringatták magukat. Én is megpróbáltam. Utána kivonszoltak a partra, és fengeteg víz folyt ki belőlem.

De makacsságnak és kitartó akaratomnak végül meglett a gyümölcse. Egy hét múlva már elég tűrhetően úsztam hátán és oldalt. Pali rávett, hogy ússzunk be a közeli uszállyra, onnan pedig át Visegrádra. En benne is voltam. Amikor felkapaszkodtunk az uszállyra, előbújt a matroz, és éktelen káromkodások közepette zavart el bennünket. Vissza kellett ugranunk a Dunába.

Kezdd voltam még, nagyon féltem. Ijedtemben behunyt szemmel ugrottam. Úgy éreztem, elragad a víz. Amikor kinyitottam a szemem, láttam, nincs semmi baj. Fenn vagyok a víz színén, s úszom, ahogyan kell. Elmúlt hát az ijedmem, s jó óra múlva már a visegrádi oldalról néztünk át amoda, ahol voltunk. Aztán indultunk vissza. Nagyon szép két hét volt, bár tovább tartott volna. Soha nem felejttem el az utolsó napon zászlódíszbe öltözött táborunkat. Nyertem egy könyvet is, mert verset szavaltam a táborútnál.

Azután mentem haza. Otthon közölték velem, hogy el kell hagynom az MTH-t, mert már segéd vagyok, s annak nem jár. Sikertől külön bejáratú albérlést találok a Kocsis utcában. Havi negyven forintot fizettem érte.

Dolgoztam és a Szabadságharcos Szövetségben ténykedtem sokat. Az ünnepeket nagyon szerettem. Díszőrséget álltunk a piactéren, a Szabadság téren, és felvonultunk.

Falujárásokat is szerveztünk. Megmagyaráztuk az embereknek, hogyan képzeljük el a szocialista rendszert, hogyan lehet megvalósítani a szocializmust, mihez kéri az emberek segítségét, miért fontos a többtermelés, a munkás-paraszt barátság, hogyan fog eltűnni a város és falu közötti különbség.

Akkor kezdtek alakulni a termelőszövetkezeti csoportok is. Jártunk agítálni. Ott is kellett beszélni ezekről.

Főleg a tanyaközpontokban fordultunk meg. Kis röpgyűléseket szerveztünk az iskolában. A tanterem egyik részét színpaddá alakítottuk át és kulturműsort adtunk. Nyolcan-tizen mentünk egy helyre. Egyikünk szavalni tu-

dott, a másik vicceket mondani, és négy-öt dalt oroszul is megtanultam. Barátságos összejövetellel szerettük volna tenni a szervezést. Utána felvilágosítottuk az embereket, hogy miért van szükség a téesszerekre.

Szinte minden vasárnapunk a szervezéssel telt. Sokszor munka után is mentünk, csináltuk a hangulatot az embereknek. De nem sokáig tartott ez, körülbelül két hónapig. Ekkor jött egy asszony, és megkérdezte, hogy nem akarok-e Dunapentelére menni, az ifimunkások közé?

Sose felejttem el, akkor kezdték Szálinváros első utcáját, a Május 1. utat építeni. Én is részt vettem az építésben, városalapító vagyok magam is.

Szép nagy barakképületben kaptam szállást. Voltunk vagy harmincan egy szobában. A nagy barakk hosszában ketté volt választva, mindkét oldalon emeletes ágyak, közepe a mosdók, fürdő. Tíz méter hosszú, öt méter széles szoba volt. Jó sok ágy fért bele. A családokos külön szobát kaptak.

Nem panaszkodhatom, annyi mindenben részt vehettem. Nagyon jó volt. De nemcsak mi, ifimunkások érkezünk meg, jött oda mindenféle népség. Börtönből szabadultak is. Sok sötét alaknak jó rejtekhely volt a hatalmas építkezés, s hogy munkásszálláson helyezkedhettek el. A kocsákat is Köpködőnek, Tetűnek, Késdőlőnek, Hábor-zongatónak, Dzsudónak nevezték el. Előre gyártott elemekből épültek azok is. Allandóan volt üvöltés, kiabálás meg rengeteg néző. Soha nem választottak szét senkit. Ez most központi rész, hatalmas tér van a helyén. Nem tudom, mi a neve, nem voltam ott vagy húsz éve.

Sok kőza hír járta akkor a városról. Vegyes volt a társaság, de az építkezésről sem hitte senki, hogy lesz belőle valami, s lám, lett. S később még mennyi minden. Már főiskola is van ott. Jobb volna ma odamenni.

Szabolcstól Somogyig mindenki megjelent, minden réteg, osztály képviselte magát. Letűnt, régi méltóságos urak, akiket rászorítottak arra, hogy végre valahára ők is dolgozzanak. Bár én ilyenekkel nem találkoztam, csak a fiával az egyiknek. Professzornak csúfoltuk, miniszteri tanácsos volt az apja. Szemüveges, nagyon gyenge fizikumú srác volt, halvány, vézna, de a keze roppant ügyes. Zsebes volt, de bármilyen más is elemelt. Szépen megélt belőle.

(Folytatjuk.)